

Αρχαϊκή Περίοδος 700-480 π.Χ.

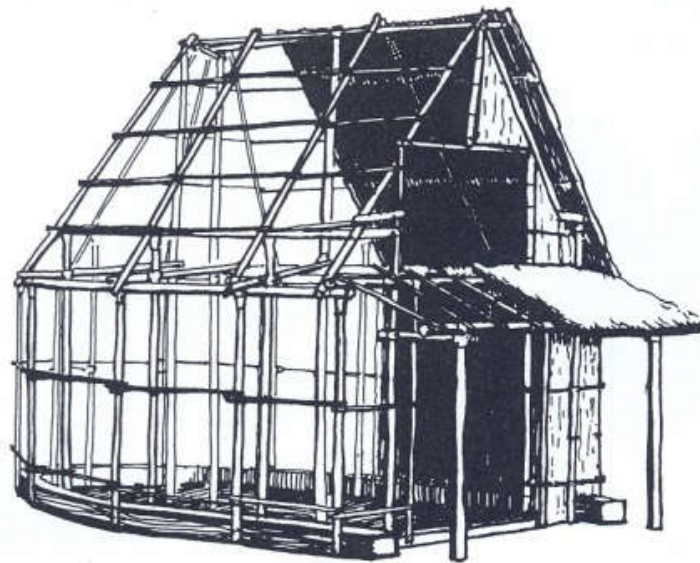
Μέρος 3^ο

Αρχιτεκτονική- Ναοδομία

Προέλευση του αρχαίου ελληνικού ναού

eighth century

1

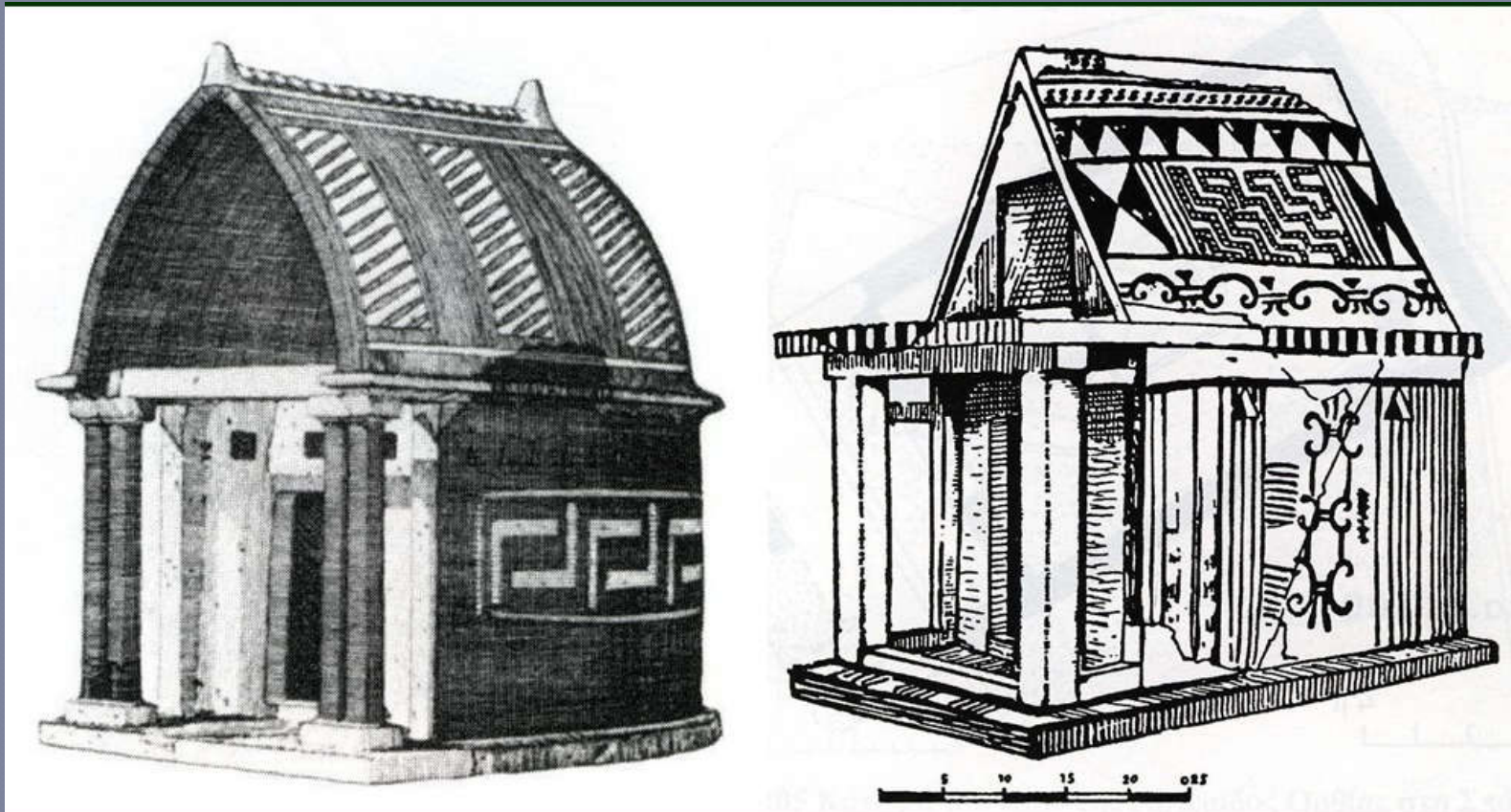

2

Προέλευση αρχαίου ελληνικού ναού

1)Ιερό του Δαφνηφόρου Απόλλωνα Ερέτριας 8^{ος} π.Χ. αιώνας 2)Ηραίο Άργους: μικρός αναθηματικός ναός 7^{ος} π.Χ. αιώνας

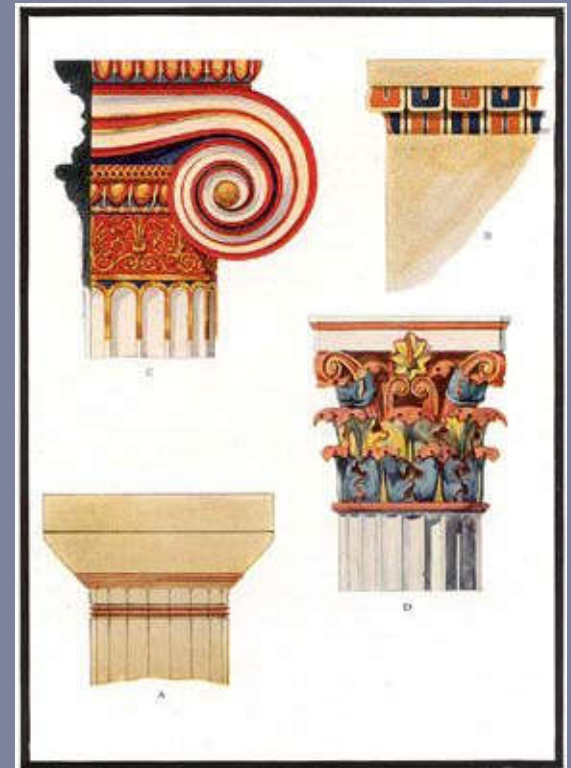
Προέλευση του αρχαίου ελληνικού ναού

πήλινοι ΥΓ οικίσκοι από ιερὰ

Αρχαϊκή αρχιτεκτονική

- Η Αρχαϊκή περίοδος είναι εποχή μεγάλων καινοτομιών στην αρχιτεκτονική. Πριν από τον 7ο αιώνα π.Χ. τα περισσότερα οικοδομήματα κατασκευάζονταν από άψητες πλίνθους και ξύλο και για τη στέγασή τους χρησιμοποιούνταν ξύλα και καλάμια. Η εισαγωγή όμως στις αρχές του 7ου αιώνα της στέγης από πήλινα κεραμίδια, η οποία είχε σημαντικό βάρος, επέβαλε τη χρήση ανθεκτικότερων -και άρα βαρύτερων- δοκαριών στην ξυλοδομή της στέγης. Κατά συνέπεια, και οι τοίχοι έπρεπε να κατασκευάζονται πιο στέρεοι και ανθεκτικοί.
- Οι άψητες πλίνθοι αντικαταστάθηκαν από λίθινους δόμους και οι ξύλινοι κίονες από λίθινους ή μαρμαρίνους. Οι λίθινοι δόμοι συγκρατούνταν μεταξύ τους μόνο με το βάρος τους, χωρίς τη χρήση δηλαδή συνδετικού υλικού. Οι λιθοξόοι, ωστόσο, πετύχαιναν τέλεια εφαρμογή των ακμών των δόμων. Το συνδετικό κονίαμα άρχισε να χρησιμοποιείται ευρέως μόλις στα ελληνιστικά χρόνια.

Ναός «ναίω» =κατοικώ

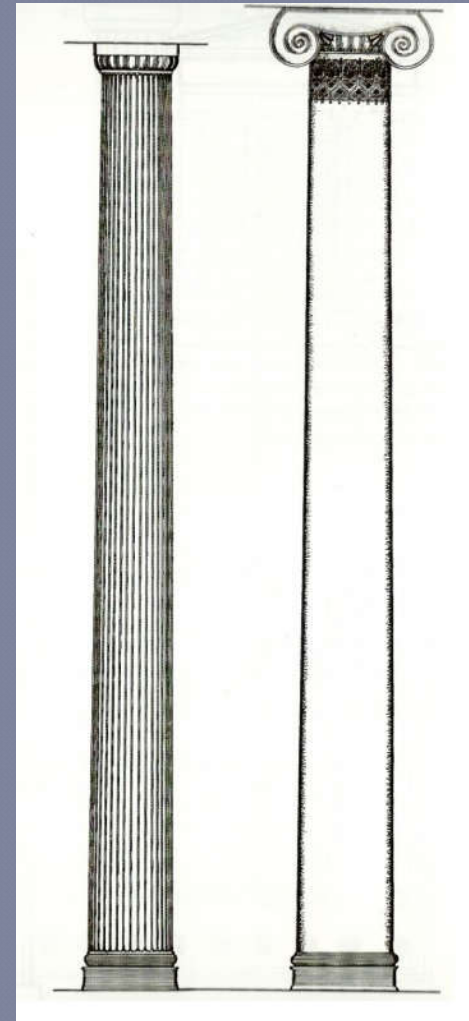
- Τα σπουδαιότερα σωζόμενα οικοδομήματα της Αρχαϊκής περιόδου είναι οι ναοί. Άλλοι τύποι κτηρίων είναι οι κρήνες, οι στοές, τα ταφικά μνημεία και τα οχυρωματικά έργα.
- Ο **ναός** στην ελληνική αρχαιότητα ήταν η κατοικία του θεού, το κτήριο που στέγαζε το λατρευτικό άγαλμα μιας ή περισσότερων θεοτήτων, και όχι ο χώρος συνάθροισης των πιστών, όπως στο χριστιανικό κόσμο. Αυτό φανερώνει και το ουσιαστικό **ναός**, που προέρχεται από το ρήμα «ναίω» (=κατοικώ).
- Οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν ότι η κατασκευή ναών εξασφάλιζε την προστασία, την ευημερία αλλά και την προβολή της πόλης τους.
- Το λατρευτικό άγαλμα τοποθετούνταν στο βάθος του ναού, πάνω στον κατά μήκος άξονα του κτηρίου. Οι πιστοί συγκεντρώνονταν στον περιβάλλοντα χώρο έξω από το κτήριο του ναού, όπου βρισκόταν και ο βωμός για την προσφορά θυσιών και την άσκηση της λατρείας.

Τύποι των Ναών

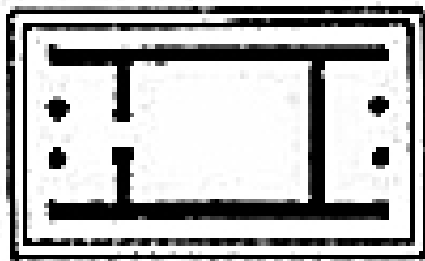
- ❶ Στους παλιότερους ναούς ο σχεδιασμός τους εμφάνιζε υπερβολικά τονισμένο τον κατά μήκος άξονα, επιχειρώντας να εντυπωσιάσει τους πιστούς με τον επιβλητικά μακρόστενο εσωτερικό τους χώρο.
- ❷ Από τις αρχές όμως του 7ου αιώνα π.Χ. προτιμήθηκε το ορθογώνιο πλάνο με αρμονικότερη την αναλογία του μήκους ως προς το πλάτος.
- ❸ Το χαρακτηριστικότερο στοιχείο τους είναι οι **κίονες** που χρησιμοποιήθηκαν είτε μπροστά από το κυρίως κτίσμα (πρόσταση), είτε ολόγυρα (**περίσταση ή περιστύλιο**). Είναι βέβαιο ότι ξύλινη περίσταση διέθεταν ήδη αρκετοί ναοί της Γεωμετρικής περιόδου, αλλά μόνο στους αρχαϊκούς ναούς η χρήση του κίονα πήρε τέτοια έκταση και σημασία, ώστε να θεωρείται ως τις μέρες μας αναπόσπαστο στοιχείο της ελληνικής αρχιτεκτονικής.

Κίονες από το ναό της Ήρας στη Σάμο που κτίστηκε επί τυράννου Πολυκράτη.

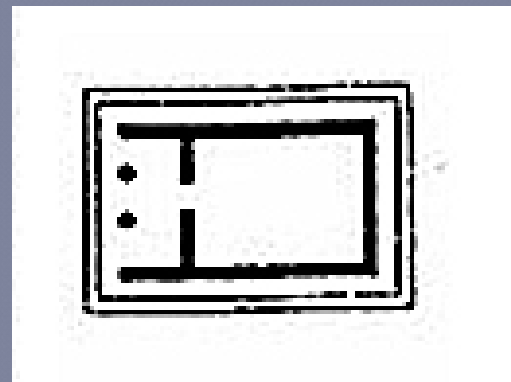

Τύποι ελληνικών ναών ανάλογα με τον αριθμό χώρων και τη διάταξη των κίωνων στον πρόναο και στον οπισθόδομο

- Στην απλούστερη μορφή του αρχαϊκού ναού οι πλαϊνοί τοίχοι προχωρούν λίγο πιο μπροστά από τον τοίχο της πρόσοψης δημιουργώντας έναν ανοιχτό αλλά στεγασμένο χώρο μπροστά στην είσοδο. Τα τμήματα αυτά των πλαϊνών τοίχων ονομάζονται **παραστάδες**, και όταν μεταξύ τους τοποθετούνται κίονες (συνήθως δύο), ο τύπος του ναού ονομάζεται **εν παραστάσι ή πρόστυλος / δίστυλος εν παραστάσι**.
- Αν έχει την ίδια κατασκευή και στην πίσω στενή πλευρά τότε ονομάζεται **διπλός εν παραστάσι**.

Ναός διπλός εν παραστάσι

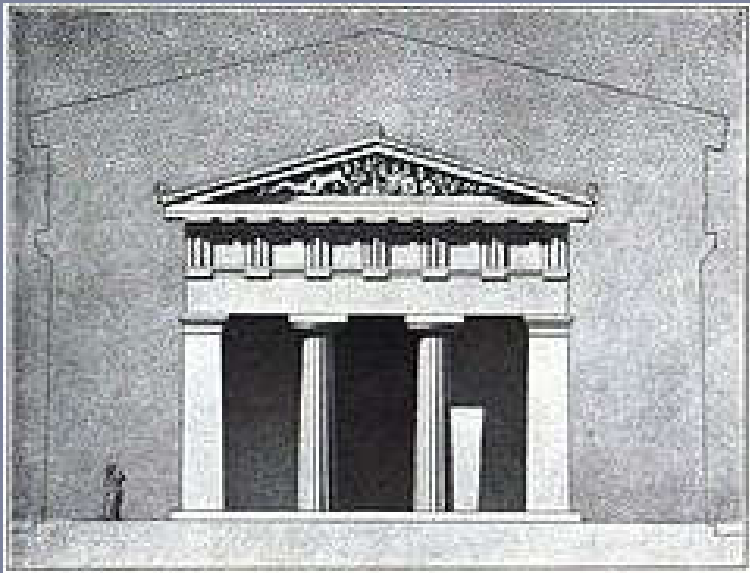

Ναός εν παραστάσι

Ναός δίστυλος
εν παραστάσι

Ναός εν παραστάσι και διπλός εν παραστάσι

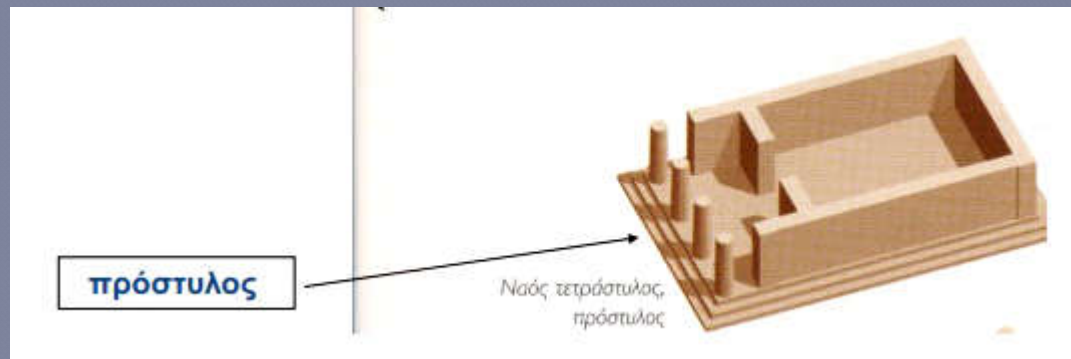
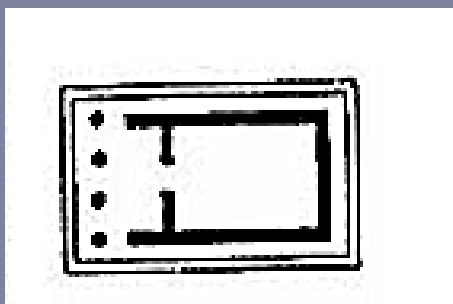
Αναπαράσταση της αρχικής όψης του πρώτου ναού της
Παρθενώνα στην Ακρόπολη – «δίπτερον εν παραστάσι»,
570-550, από λευκό πωρόλιθο.

Ο θησαυρός των Αθηναίων στους Δελφούς, 500-490 π.Χ.

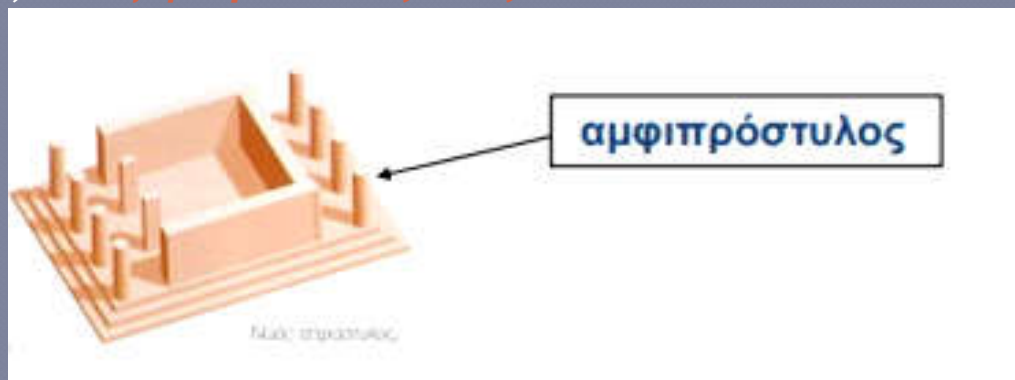
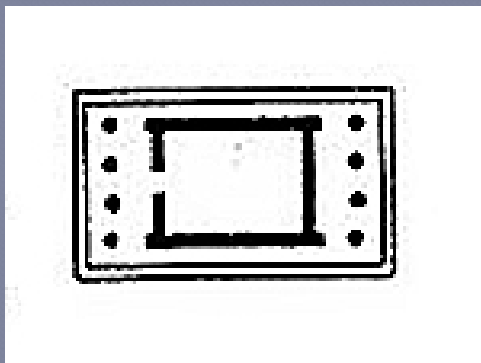
Θησαυρός δίστυλος εν παραστάσι

Τύποι ελληνικών ναών ανάλογα με τον αριθμό χώρων και τη διάταξη των κιόνων στον πρόναο και στον οπισθόδομο

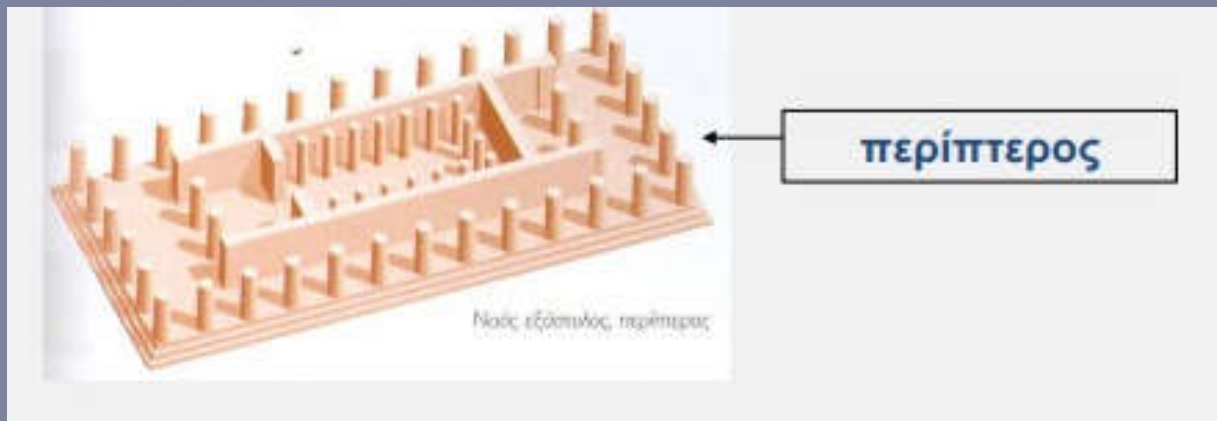
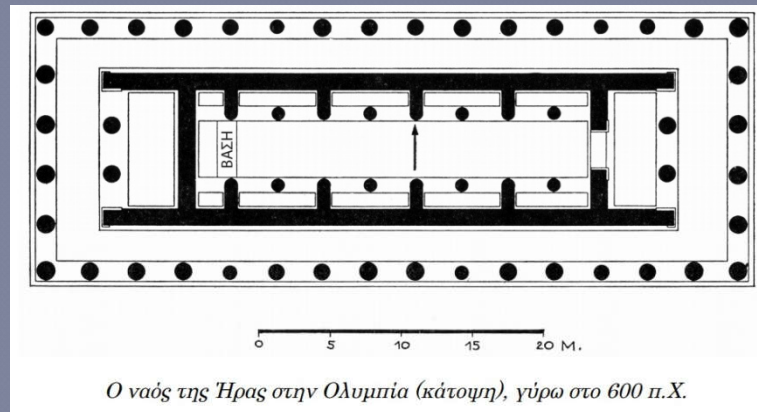
Όταν μπροστά από την πρόσοψη υπάρχει μια σειρά κιόνων ονομάζεται **πρόστυλος ναός**.

Όταν υπάρχει μια σειρά κιόνων και στην πίσω στενή πλευρά τότε ονομάζεται **αμφιπρόστυλος ναός**.

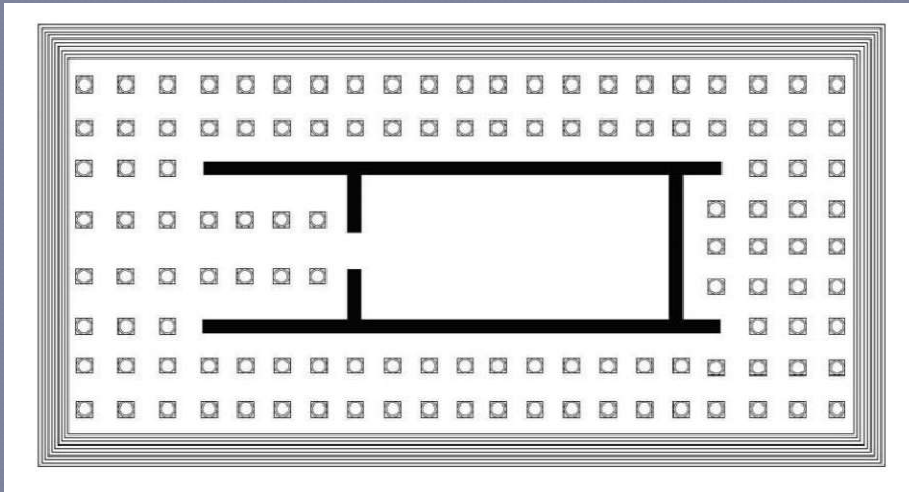
Περίπτερος ναός

- Όταν ολόκληρο το οικοδόμημα περιβάλλεται από **κιονοστοιχία**, αναφερόμαστε στον τύπο του **περίπτερου** ναού.

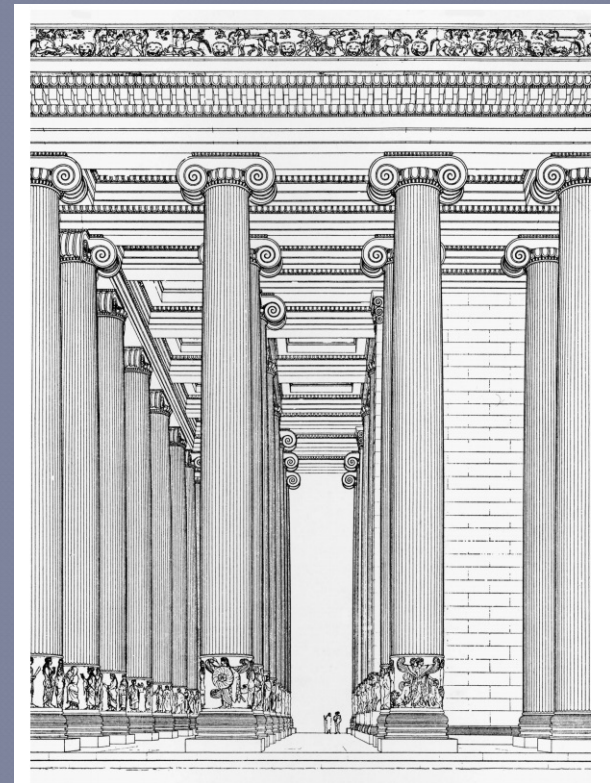

Δίπτερος και ψευδοδίπτερος ναός

- Όταν η κιονοστοιχία είναι διπλή ο ναός χαρακτηρίζεται **δίπτερος**. Όταν η διπλή σειρά κιόνων εμφανίζεται μόνο στις στενές πλευρές του, ο ναός ανήκει στον τύπο του **ψευδοδίπτερου**.

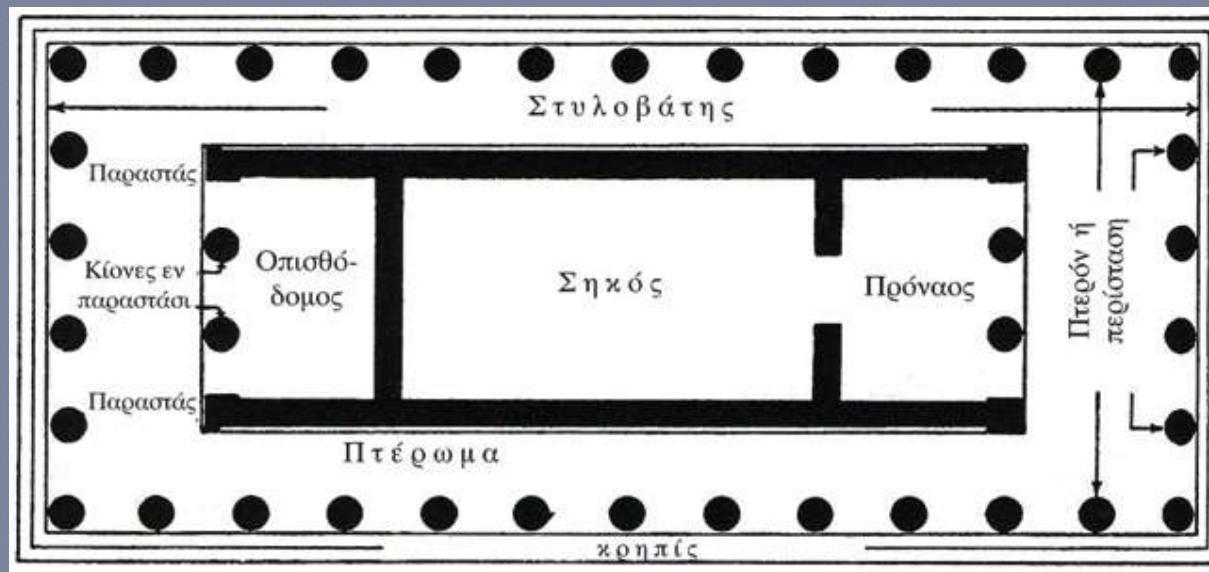
Ο παλαιότερος δίπτερος ναός της Ήρας στη Σάμο, 575-550 π.Χ. (κάτοψη).

Ο αρχαϊκός δίπτερος ναός της Άρτεμης στην Έφεσο (σχεδιαστική αναπαράσταση).

Μέρη του ναού ως προς την κάτοψη

Πυρήνας του ελληνικού ναού είναι ο **σηκός**, ένα κτήριο ορθογώνιας κάτοψης με είσοδο στην ανατολική στενή πλευρά, που στέγαζε το λατρευτικό άγαλμα. Στην απλούστερη μορφή του το κτήριο αυτό είναι μονόχωρο. Συνθετότερα αρχιτεκτονήματα περιλαμβάνουν ένα προθάλαμο, τον **πρόδομο ή πρόναο**, και ένα αντίστοιχο χώρο στην αντίθετη πλευρά, που δεν επικοινωνεί με τον κυρίως ναό, τον **οπισθόδομο**. Ανάμεσα στον οπισθόδομο, που είναι προσβάσιμος μόνο από το εξωτερικό του ναού, και τον κυρίως ναό (ή στη θέση του οπισθόδομου), βρίσκεται συχνά ένα δωμάτιο που επικοινωνεί με τον κυρίως ναό και είναι προσβάσιμο μόνο για τους ιερείς, το **άδυτον**.

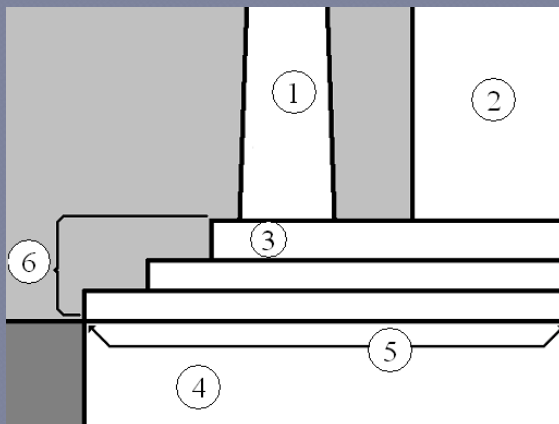
Αρχιτεκτονικοί ρυθμοί

- Η επαναλαμβανόμενη χρησιμοποίηση των ίδιων στοιχείων για την κατασκευή των ναών δημιούργησε δυο διαφορετικούς αρχιτεκτονικούς **ρυθμούς**. Η λέξη προέρχεται από το ρήμα **ρυθμίζω**, βάζω σε τάξη. Στην αρχιτεκτονική δείχνει τον τρόπο οργάνωσης του χώρου, εδώ του ναού.
- Διαμορφώνονται δύο αρχιτεκτονικοί ρυθμοί, ο **ιωνικός και ο δωρικός**. Οι ιωνικοί ναοί κυριαρχούν στην ανατολική Ελλάδα, στα νησιά και την Ιωνία, ενώ οι δωρικοί στην ηπειρωτική Ελλάδα, την Πελοπόννησο και στη Μεγάλη Ελλάδα, δηλαδή στις αποικίες της Σικελίας. Παρουσιάζουν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ τους.

Θεμέλια αρχαίου ελληνικού ναού

- ❶ Όλοι οι ναοί είχαν ισχυρά θεμέλια. Αρχικά ο ναός κατασκευάζονταν απευθείας πάνω στο έδαφος. Αργότερα ο ναός θεμελιωνόταν πάνω σε κάθετους ογκόλιθους, που καλούνταν **στερεοβάτης**. Ακολουθούσε η ισοπέδωση του χώρου με μία οριζόντια στρώση λίθων, την **ευθυντηρία**. Αρχικά το κρηπίδωμα είχε τρία σκαλοπάτια. Το υψηλότερο σκαλοπάτι είναι μεγαλύτερο από τα άλλα δύο για αισθητικούς λόγους. Αυτό το σκαλοπάτι είναι ταυτόχρονα και η βάση του υπόλοιπου ναού, αφού επάνω του στηρίζονται οι κίονες και όλος ο ναός και ονομάζεται **στυλοβάτης**.
- ❷ Όταν δεν υπάρχει περιμετρική κιονοστοιχία ονομάζεται **τοιχοβάτης**.

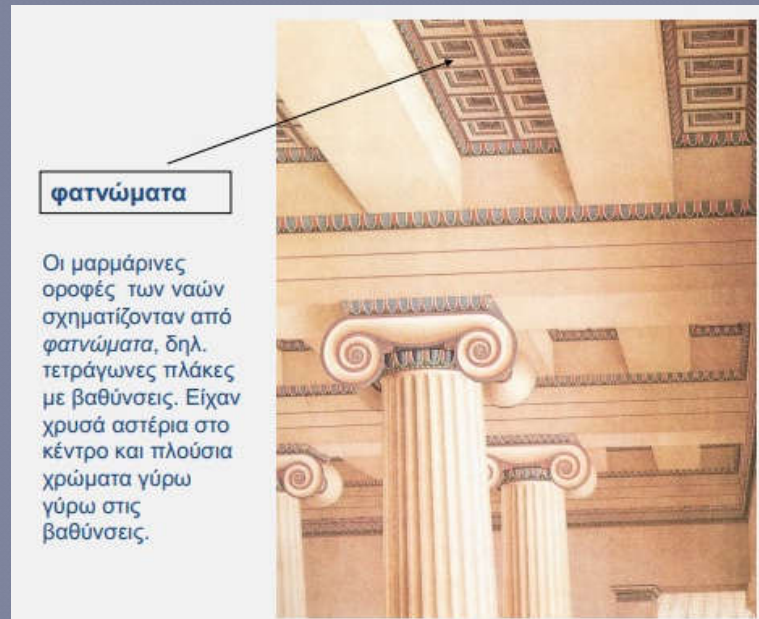

Θεμέλιο αρχαίου ελληνικού ναού.

- 1: κίονας
- 2: τοίχος του ναού
- 3: στυλοβάτης ή τοιχοβάτης
- 4: **στερεοβάτης**
- 5: ευθυντηρία
- 6: κρηπίδωμα

Ανωδομή

- ❶ Όλοι οι ναοί στην όψη τους αποτελούνται από **κρηπίδα, στυλοβάτη, κίονα και θριγκό.**
- ❷ Οι **κίονες** αποτελούνται από σπονδύλους. Φέρουν καθ' ύψος ραβδώσεις λαξευμένες βαθύτερες χαμηλά και πιο ρηχές στην κορυφή.
- ❸ Το τμήμα του οικοδομήματος πάνω από τους τοίχους και τους κίονες ονομάζεται **θριγκός**. Περιλαμβάνει **το επιστύλιο, το διάζωμα και το γείσο.**
- ❹ Η οροφή, ξύλινη ή λιθόγλυπτη, είχε συνήθως τη μορφή διακοσμημένων επάλληλων τετράγωνων εσοχών, που ονομάζονταν **φατνώματα**.

Ανωδομή

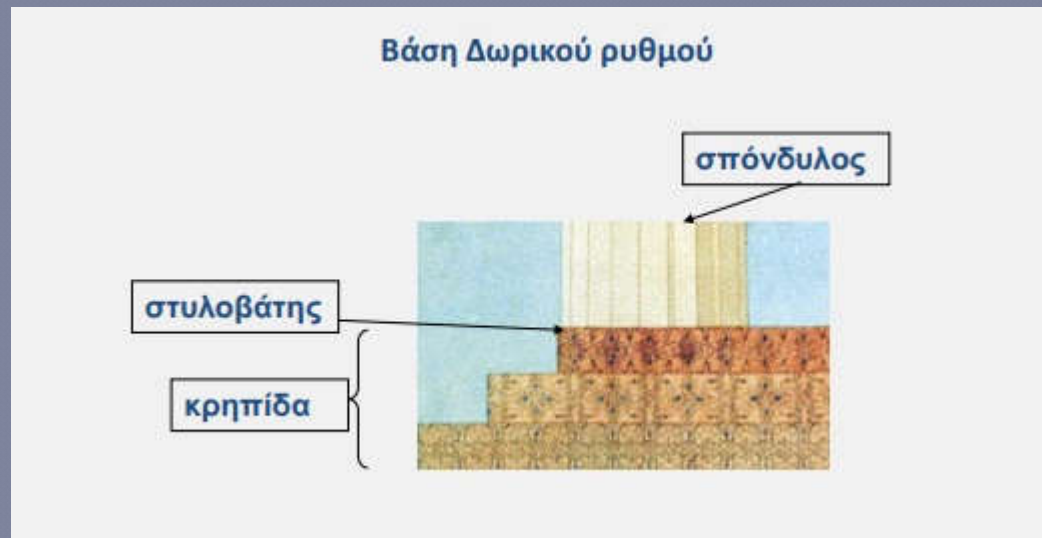
- ❶ Τα κεραμίδια στη στέγη ήταν πήλινα εκτός από εξαιρετικές περιπτώσεις, όπως στον Παρθενώνα όπου ακόμα και αυτά ήταν μαρμάρινα.
- ❷ Οι δύο επικλινείς πλευρές της στέγης δημιουργούν στις στενές πλευρές της έναν τριγωνικό χώρο, το **αέτωμα**, η πίσω πλευρά του οποίου κλεινόταν από κάθετο τοίχο, το **τύμπανο**.
- ❸ Στα πρώιμα χρόνια το αέτωμα διακοσμούσαν ανάγλυφες παραστάσεις και αργότερα κυρίως ολόγλυφες αγαλματικές συνθέσεις.
- ❹ Φυτικά μοτίβα ή αγάλματα, τα λεγόμενα **ακρωτήρια**, τοποθετούνταν επίσης στις έξι γωνίες της δίριχτης στέγης.

Ψηφιακή αναπαράσταση της σκεπής του αρχαϊκού δωρικού ναού της Άρτεμης στην Κέρκυρα, σύμφωνα με τις μελέτες των ερευνητών του Πανεπιστημίου της Πενσυλβάνια

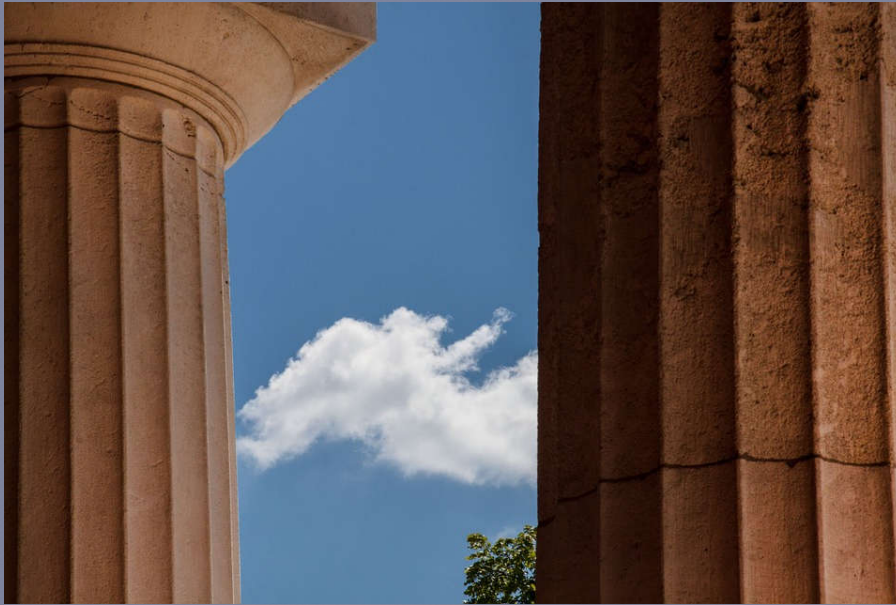

Δωρικός ρυθμός

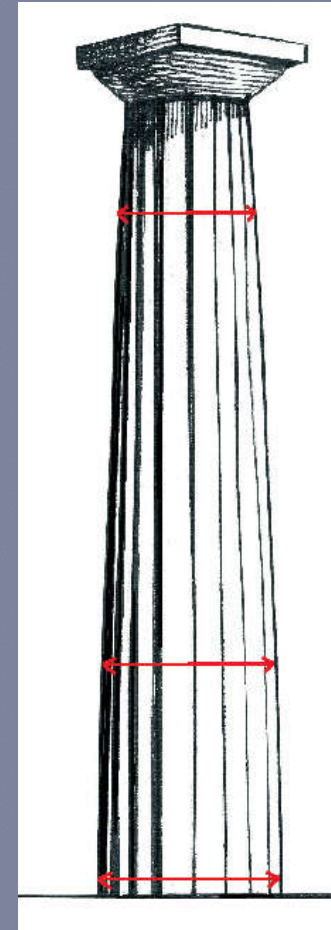
- ❶ **Δωρικός Ρυθμός** ονομάζεται στην αρχαία ελληνική αρχιτεκτονική, και ειδικότερα στη ναοδομία, ο ρυθμός εκείνος που διακρίνεται για τη λιτότητα, την αυστηρότητα και τη μνημειακότητά του από τον πιο διακοσμητικό Ιωνικό Ρυθμό.
- ❷ Κύριο χαρακτηριστικό των δωρικών κιόνων είναι η απουσία βάσης: οι κίονες στηρίζονται απευθείας στον στυλοβάτη.

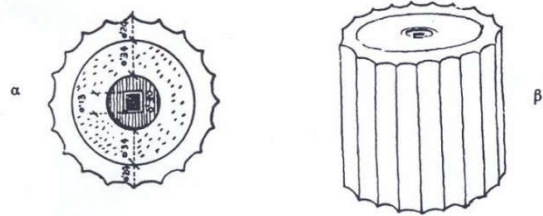
Κίονας δωρικού ρυθμού

Ο κορμός του κίονα αποτελείται από κυλινδρικά κομμάτια που ονομάζονται **σπόνδυλοι** (ποικίλουν από 16 έως 20). Οι καθ' ύψος ραβδώσεις του κίονα χωρίζονται μεταξύ τους με οξεία γωνία. Οι ραβδώσεις, όπως και ολόκληρος ο κίονας, στενεύουν βαθμηδόν προς την κορυφή.

Σπόνδυλοι

Σχ. 88.

Σφόνδυλος κίονα αρχαίου ελληνικού ναού. Κάτοψη και αξονομετρικό.

Πηγή: Μιχαήλς, 1973, σελ. 167.

Σφόνδυλος στα Προπύλαια της Ακρόπολης των Αθηνών.

Φωτ: από τον αρχαιολογικό χώρο της Ακρόπολης,

Κιονόκρανο δωρικού ρυθμού

Τα κιονόκρανα είναι λιτά σε σχέση με τους άλλους δύο ρυθμούς. Αποτελούνται από δύο μέρη, ένα καμπύλο μέλος - τον εχίνο ο οποίος εφάπτεται σε μία τετράγωνη πλίνθο, τον άβακα.

Το δωρικό κιονόκρανο είναι σχετικά απλό αποτελούμενο από τον *άβακα*, τετράγωνη πλάκα στο άνω μέρος και τον *εχίνο*, το καμπύλο κάτω τμήμα.

Επιστύλιο δωρικού ρυθμού

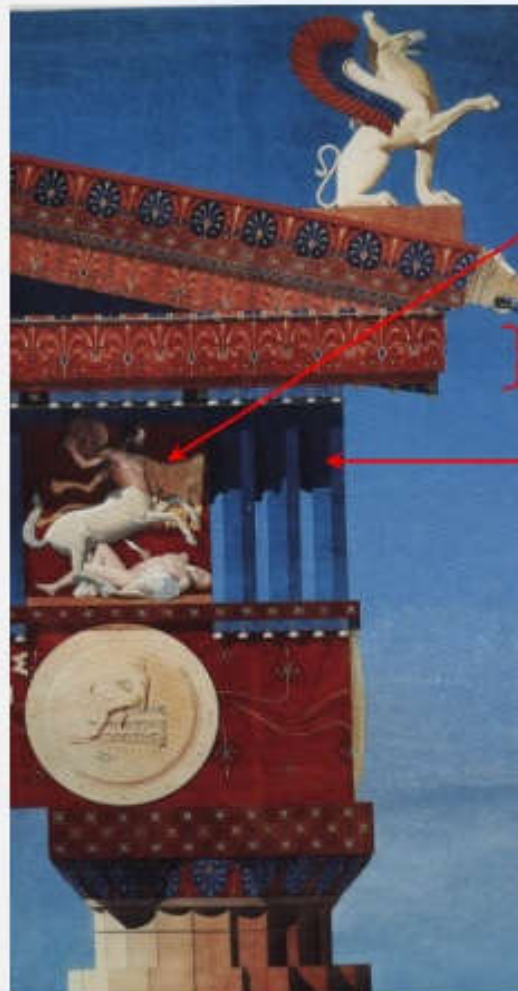
Το επιστύλιο στο δωρικό ρυθμό είναι απλό. Διακοσμείται στο άνω όριό του με μια συνεχή ταινία και κατ' αποστάσεις με κανόνες, ο καθένας από τους οποίους φέρει έξι σταγόνες.

Επιστύλιο

Επιστύλιο από τον αρχαιολογικό χώρο της Ακρόπολης. Φωτ.: Σταμ.

Ζωφόρος και γείσο δωρικού ναού

μετόπες

γείσο

τρίγλυφα

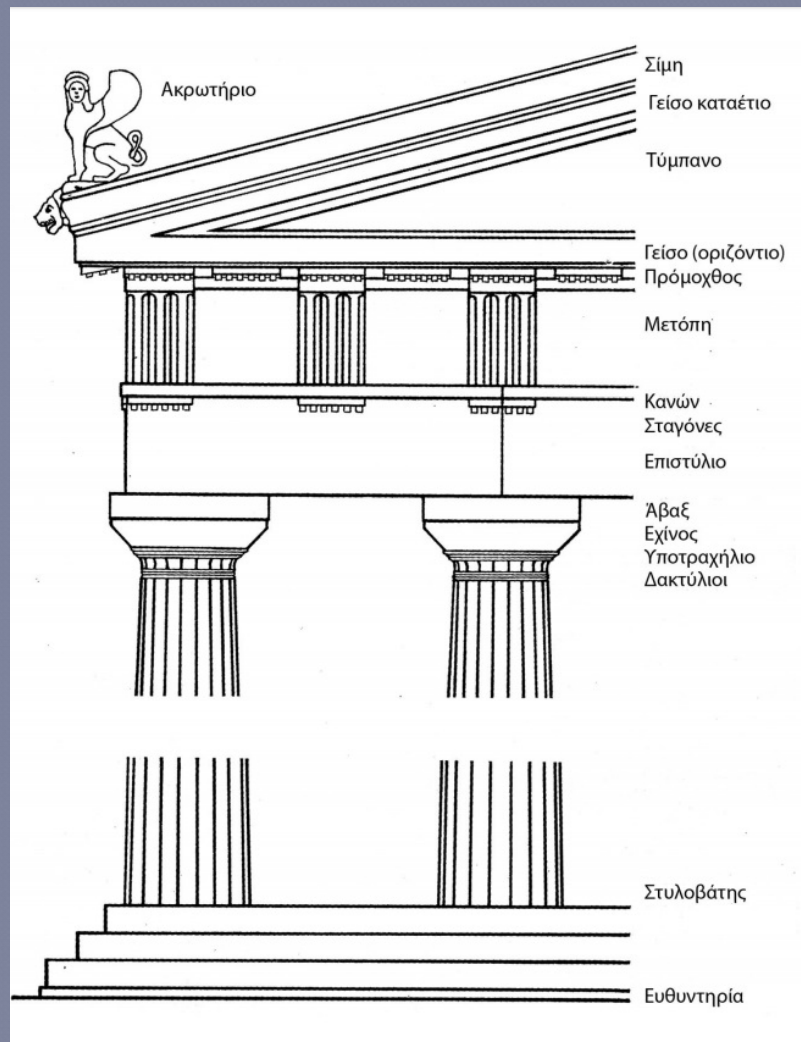
Η δωρική ζωφόρος ή διάζωμα αποτελείται από τριγλύφους και μετόπες. Το γείσο προεξέχει έντονα επάνω από τη ζωφόρο, έτσι ώστε να προστατεύει αυτή και το επιστύλιο από τα νερά της βροχής.

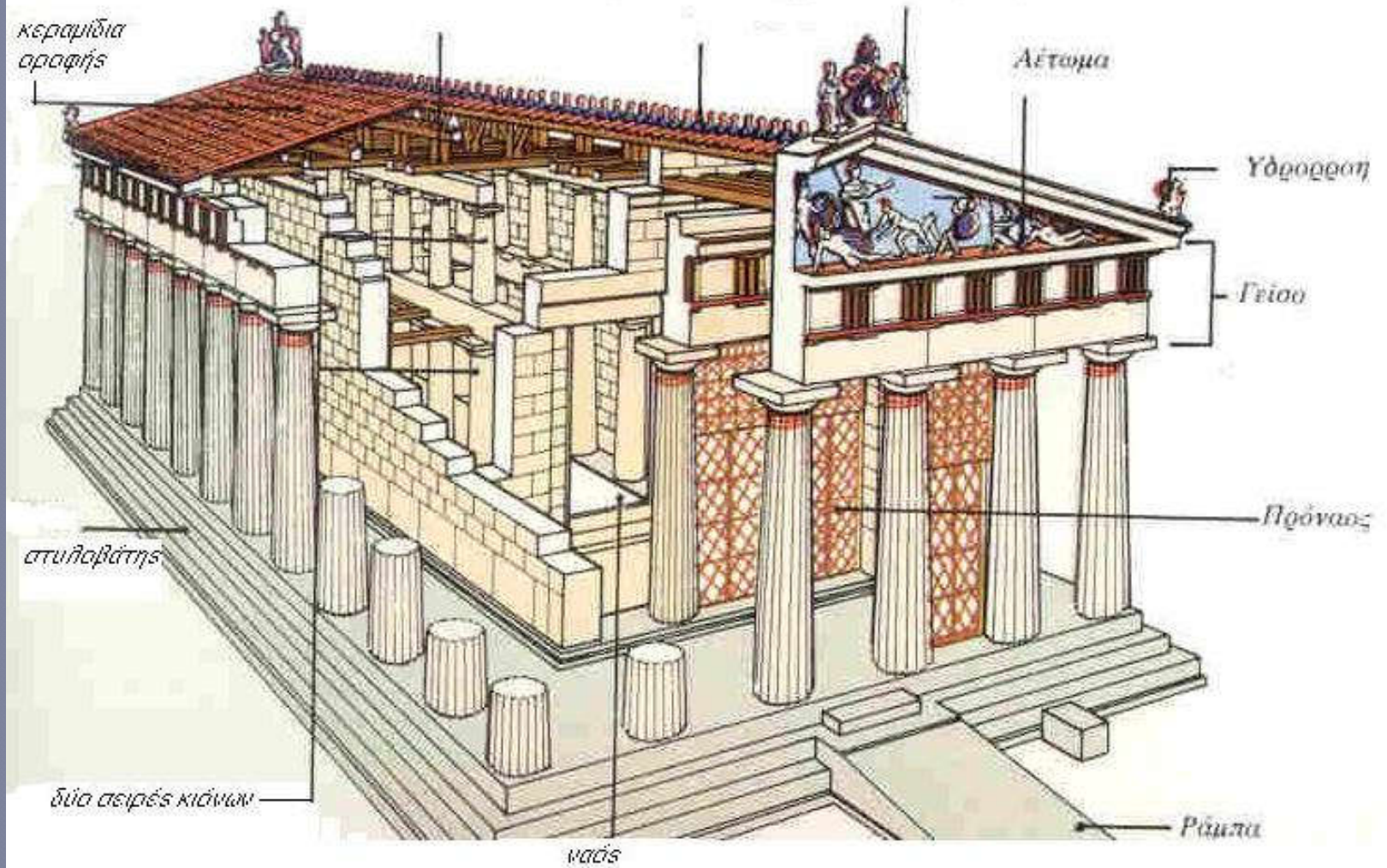
Αετώματα και ακρωτήρια

Πάνω από το γείσο, στις δύο στενές όψεις του ναού, διαμορφώνονται τα δύο τριγωνικά αετώματα. Το αέτωμα διακοσμείται συνήθως με αγάλματα, τα εναέτια. Τις τρεις γωνίες στόλιζαν διακοσμητικά στοιχεία (ανθέμια ή αγάλματα) τα ακρωτήρια.

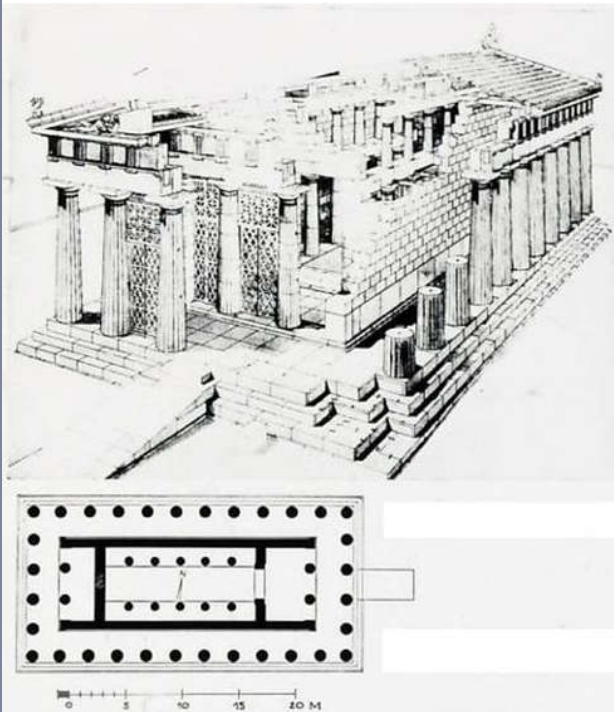
Στοιχεία του δωρικού ρυθμού με μια ματιά

Ναός της Αθηνάς Αφαιάς, Αίγινα

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

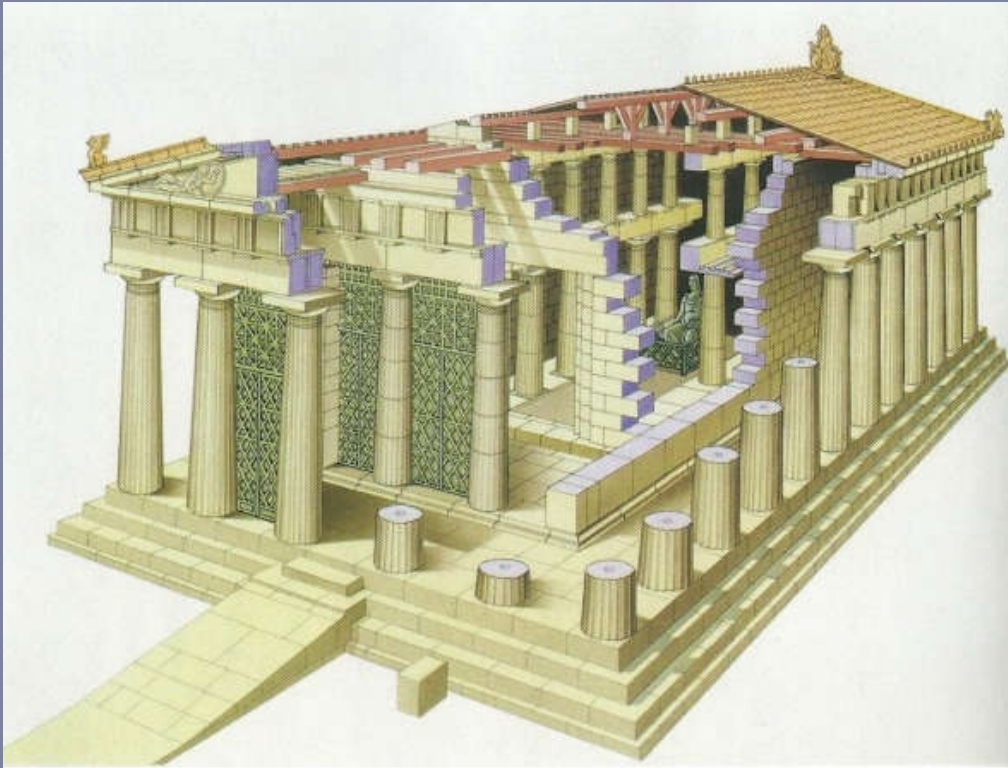

**κάτοψη και αναπαράσταση του ναού της
Αφαιάς στην Αίγινα
(περ. 500 π.Χ.)**

**αναπαράσταση του ναού
της Αφαιάς στην Αίγινα
μακέτα στη Γλυπτοθήκη του Μονάχου**

Ναός της Αθηνάς Αφαίας, Αίγινα

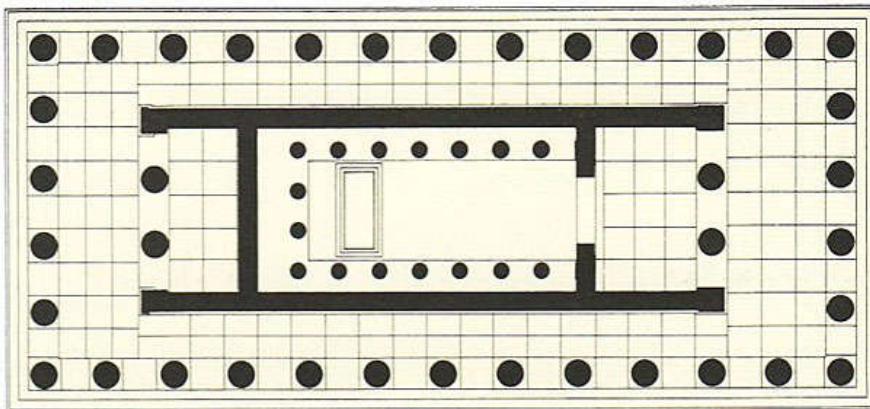

*Αξονομετρική παράσταση
του δωρικού ναού της
Αφαίας Αθηνάς στην Αίγινα
(περ. 500 π.Χ.).*

Δωρικός ναός της Ήρας στο Μεταπόντιο
της Σικελίας, 570 - 480 π.Χ.

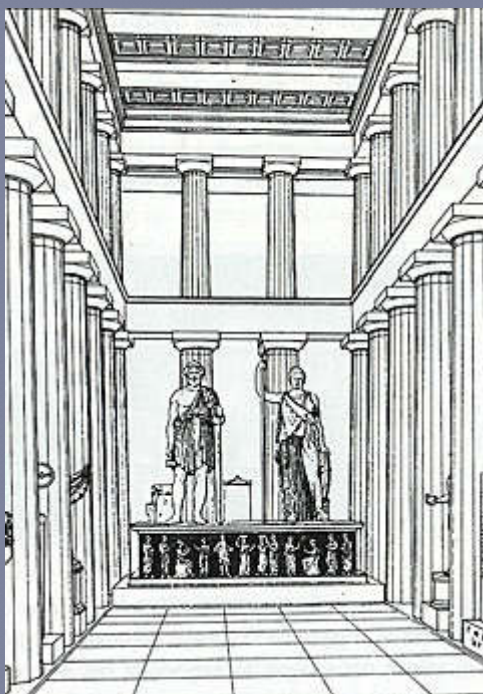

Ναός του Ηφαίστου, Αρχαία Αγορά, Αθήνα, 450 π.Χ.

Το Ηφαιστεϊόν ήταν δωρικός περίπτερος, διπλός «εν παραστάσι» ναός, με κανονικές αναλογίες (πτερό 6 x 13 κίωνων), διαστάσεων περίπου 31,80 x 13,80 μ.

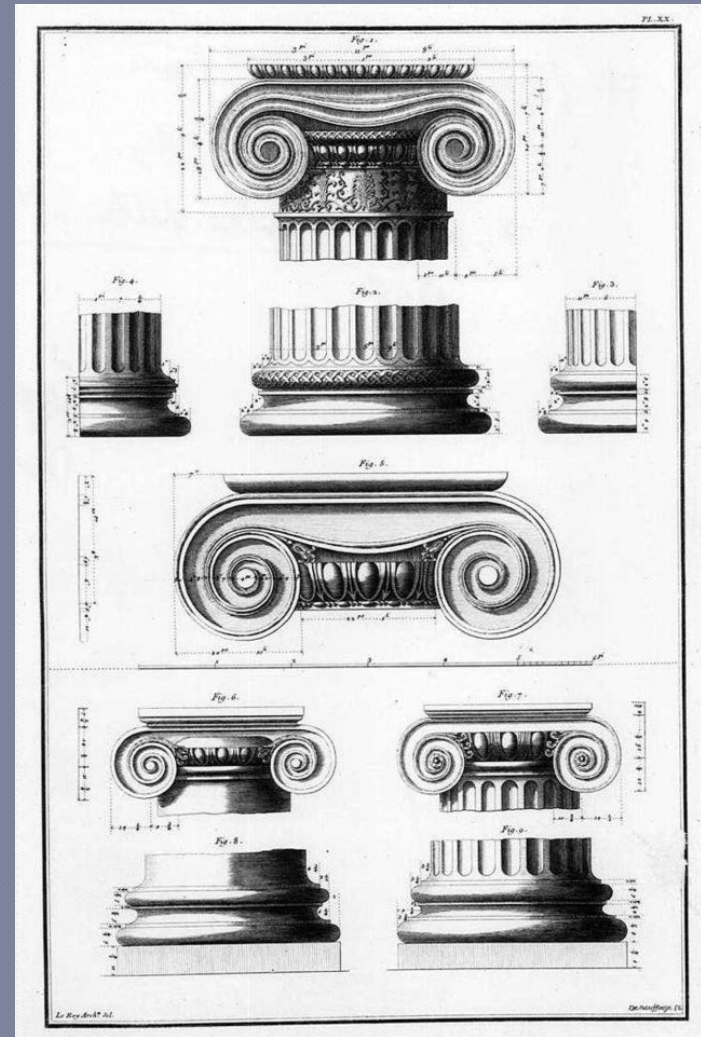
Ναός του Ηφαίστου, Αρχαία Αγορά, Αθήνα, 450 π.Χ.

*Αποκατάσταση του εσωτερικού του σηκού του Ηφαιστείου
με τα λατρευτικά αγάλματα του Ηφαίστου και της Αθηνάς.*

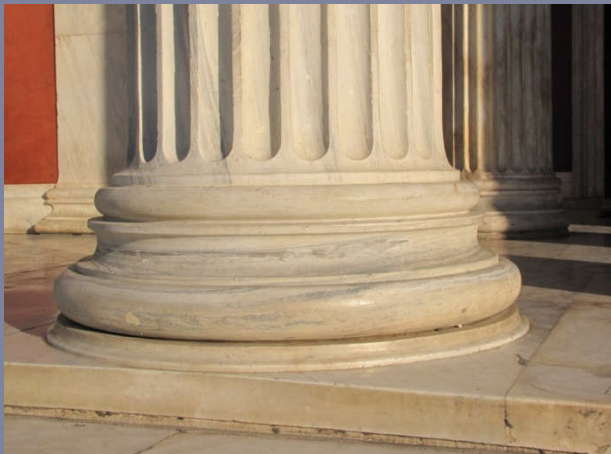
Ιωνικός ρυθμός

- Ο Ιωνικός ρυθμός αρχίζει να εμφανίζεται από τις αρχές του 6ου π.Χ. αιώνα, και μάλιστα στα παράλια της μικρασιατικής Ιωνίας, στα νησιά του Αιγαίου και στην Αττική.
- Το όνομα προέρχεται από τους Ίωνες. Γενικό χαρακτηριστικό είναι η εξαιρετική ιδιομορφία, δηλαδή η ελευθερία που είχαν οι διάφοροι αρχιτέκτονες να αναπτύξουν το δικό τους τοπικό στυλ. Παραδείγματα είναι το τοπικό στυλ της Σάμου ή της Εφέσου με διαφορετικές βάσεις στις κολώνες τους. Αργότερα ο Ιωνικός ρυθμός τυποποιήθηκε και διαδόθηκε.

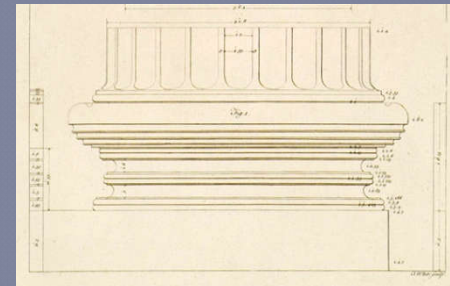

Κίονας ιωνικού ρυθμού

- ❶ Σε αντίθεση με τον δωρικό ρυθμό ο κίονας δεν στηρίζεται πάνω στον στυλοβάτη, παρά έχει τη δική του βάση που συναντάται σε πολλές παραλλαγές.
- ❷ Οι κίονες σε σύγκριση με τους κίονες του δωρικού ρυθμού είναι λεπτότεροι, στενεύουν ελαφρώς προς τα πάνω και έχουν κατακόρυφες αυλακιές. Συνήθως συναντάμε μεταξύ 20 και 24 αυλακιών σε κάθε κίονα, ενώ 24 είναι η κατά προτίμηση κλασική διαρρύθμιση.

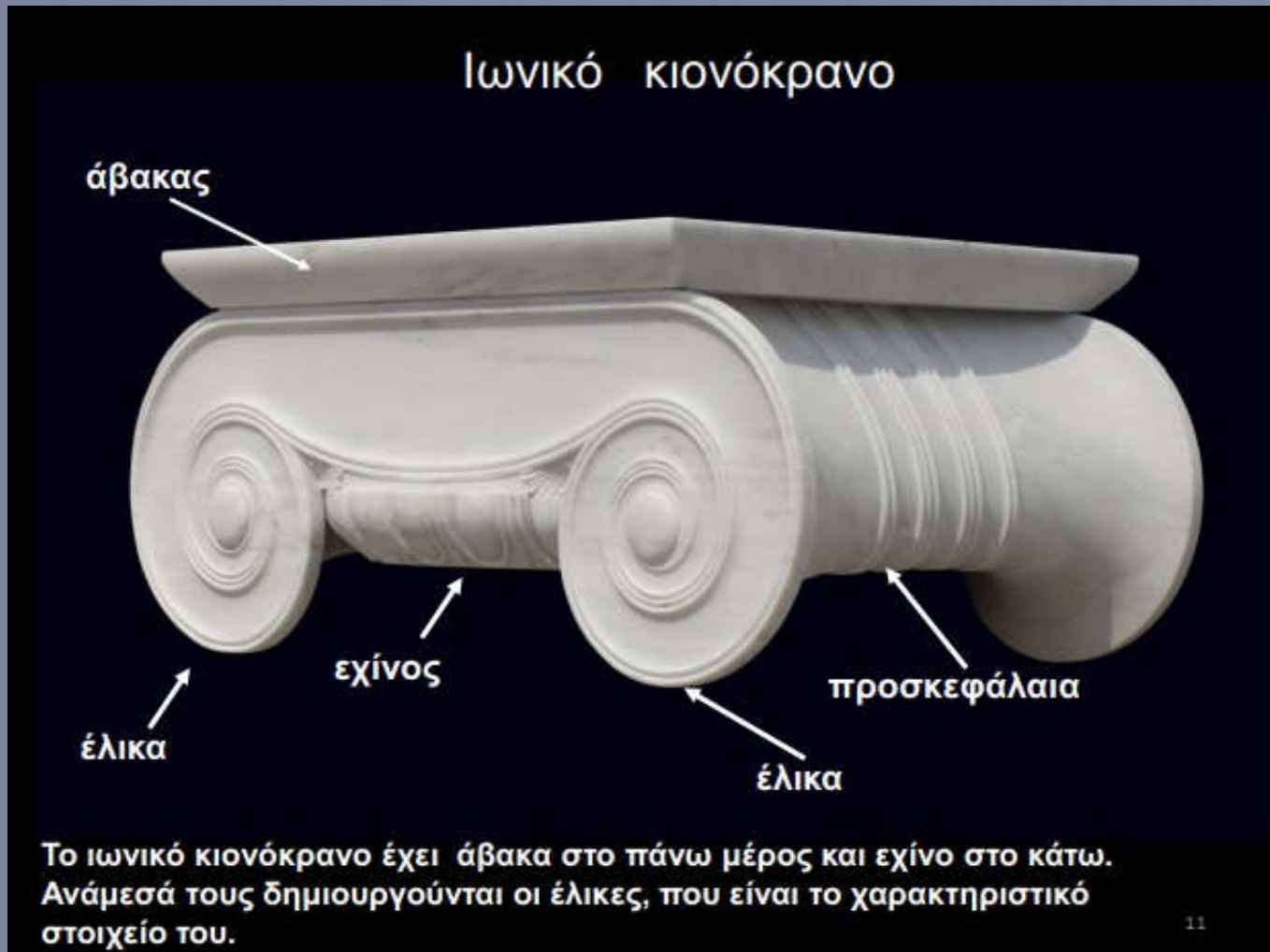

Βάση ιωνικού κίονα και ραβδώσεις

Βάση κίονα από τον ναό της Αθηνάς Πολιάδος στην Πριήνη. (Μικρά Ασία).

Ιωνικό κιονόκρανο

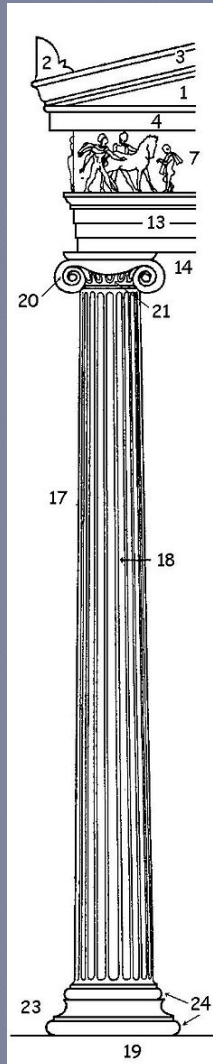
Επιστύλιο και ζωφόρος ιωνικού ρυθμού

Τα επιστύλια έχουν στην όψη τρεις οριζόντιες ταινίες και κυμάτιο. Αμέσως ψηλότερα εκτείνεται η ζωφόρος, η οποία είναι εδώ συνεχής και διακοσμείται με ανάγλυφες παραστάσεις.

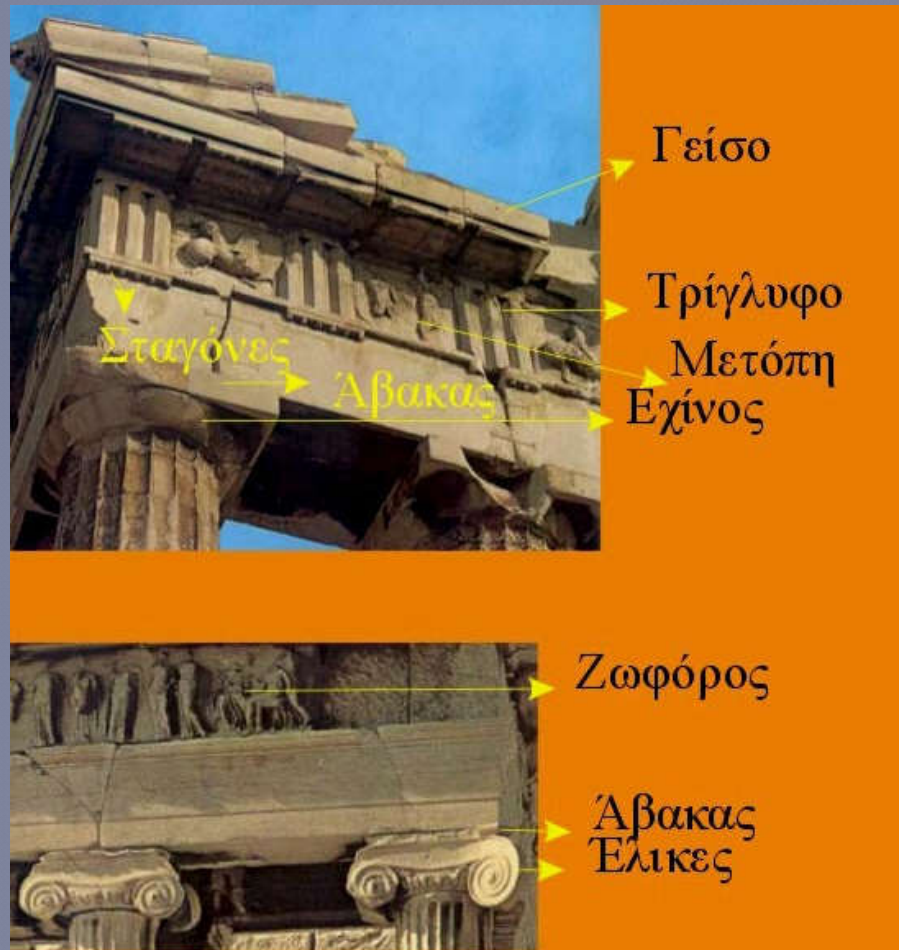
Στοιχεία του ιωνικού ρυθμού με μια ματιά

- Ο Ιωνικός ρυθμός
 - 1: τύμπανον
 - 2: ακρωτήριο
 - 3: γείσο καταέτιο
 - 4: γείσο
 - 7: ζωφόρος
 - 13: επιστύλιο
 - 14: κιονόκρανο
 - 17: κίονας
 - 18: αυλάκια
 - 19: στυλοβάτης
 - 20: κοχλίας
 - 21: αστράγαλος
 - 23: σπείρα
 - 24: δακτύλιοι

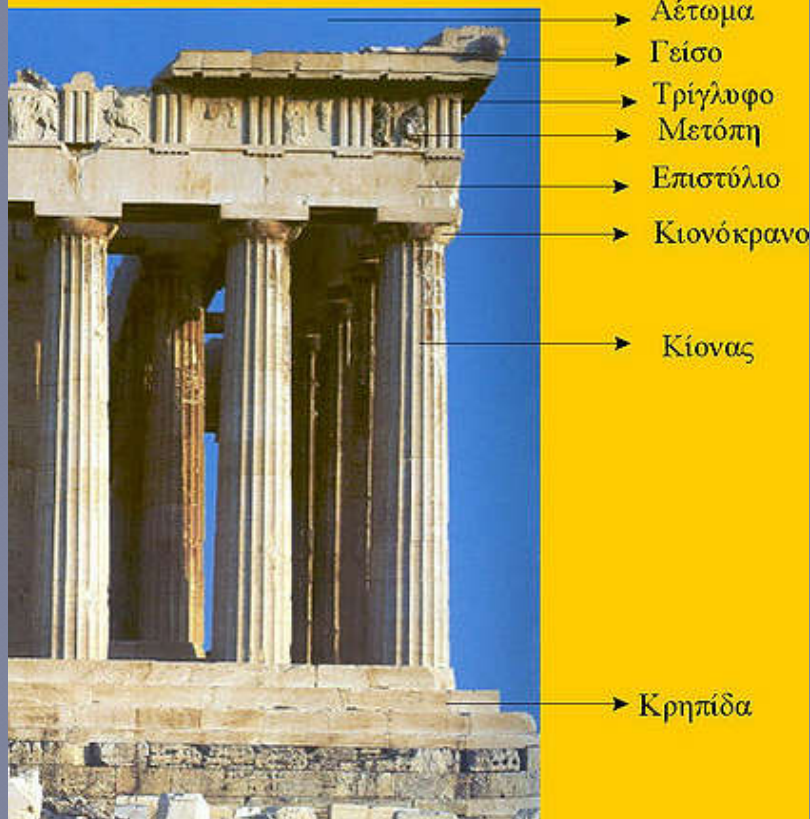
Διαφορές ανάμεσα στους δύο ρυθμούς

Οι διαφορές εντοπίζονται
-στη βάση του κίονα,
-το ύψος του κίονα,
-στο είδος των κιονόκρανων,
-στο θριγκό (επιστύλιο,
ζωφόρος).

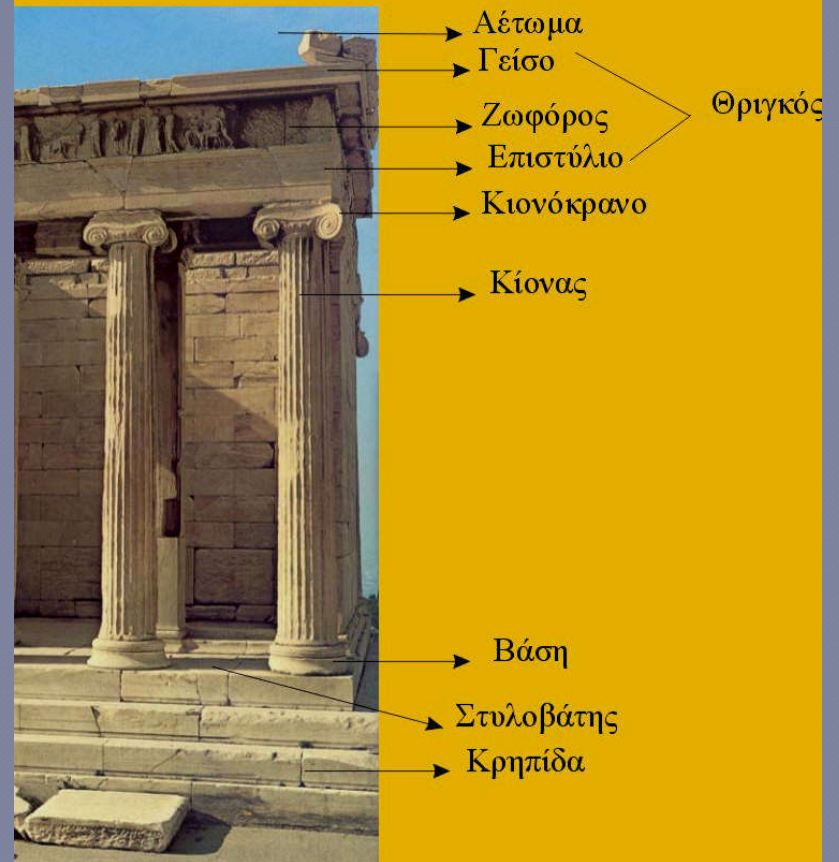

Διαφορές ανάμεσα στους δύο ρυθμούς

Ανωδομή ναού δωρικού ρυθμού.

Ανωδομή ναού ιωνικού ρυθμού

Ναός του Απόλλωνα, Νάξος

Ένα από τα παλαιότερα δείγματα του ιωνικού ρυθμού στις Κυκλάδες αποτελεί ο εκατόμπεδος στα Ύγρια της Νάξου, που κατασκευάστηκε γύρω στα 580 με 570 π.Χ., ήταν πρόστυλος τετράστυλος και είχε ένα άδυτο για την τέλεση της μυστηριακής λατρείας. Από κάποιους άλλους ναούς της Νάξου και της Πάρου σώζονται τα μαρμάρινα περίθυρα με ύψος έως και 6 μέτρα.

Το θύρωμα του αρχαϊκού ναού του Απόλλωνα στη Νάξο, 538-524 π.Χ.

Ερέχθειο, Ακρόπολη Αθηνών

Ναός της Απτέρου Νίκης, 427-424 π.Χ., Ακρόπολη Αθηνών

Ο ναός της Αθηνάς Νίκης ή ναός της Απτέρου Νίκης είναι ένας μικρός αλλά κομψός αμφιπρόστυλος ιωνικός ναός που οικοδομήθηκε μεταξύ των ετών 427 και 424 π.Χ.

Κορινθιακός ρυθμός

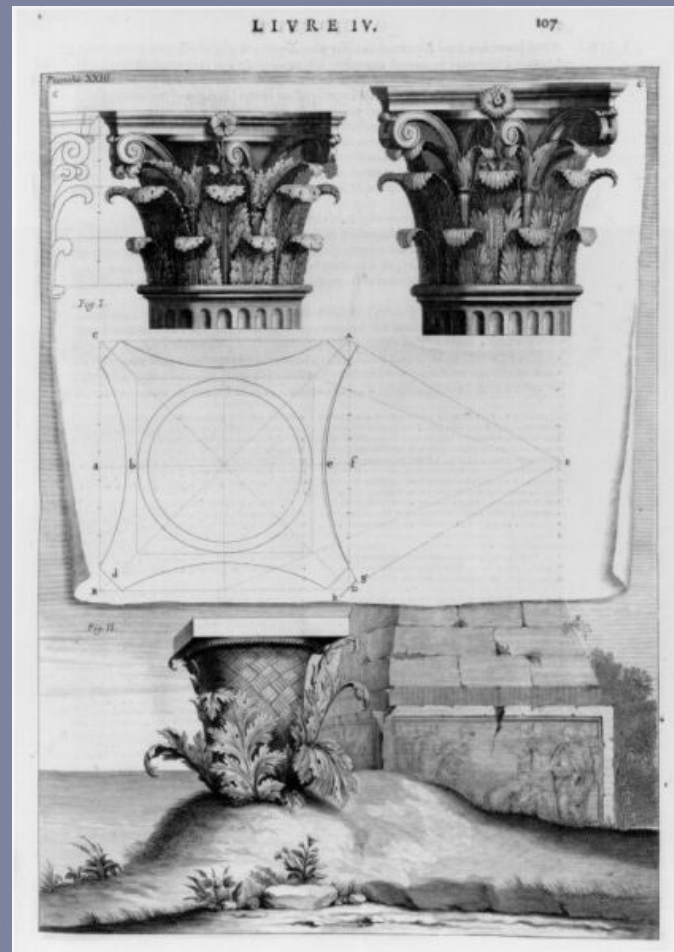
ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΣ ΡΥΘΜΟΣ

κιονόκρανο

Το κορινθιακό κιονόκρανο έχει άβακα και κάλαθο. Ο κάλαθος αποτελείται από τρεις ζώνες με φυτικό διάκοσμο από έλικες και φύλλα άκανθας.

Κορινθιακό κιονόκρανο

Ναός Ολυμπίου Διός, Αθήνα

Ναός Ολυμπίου Διός, Αθήνα

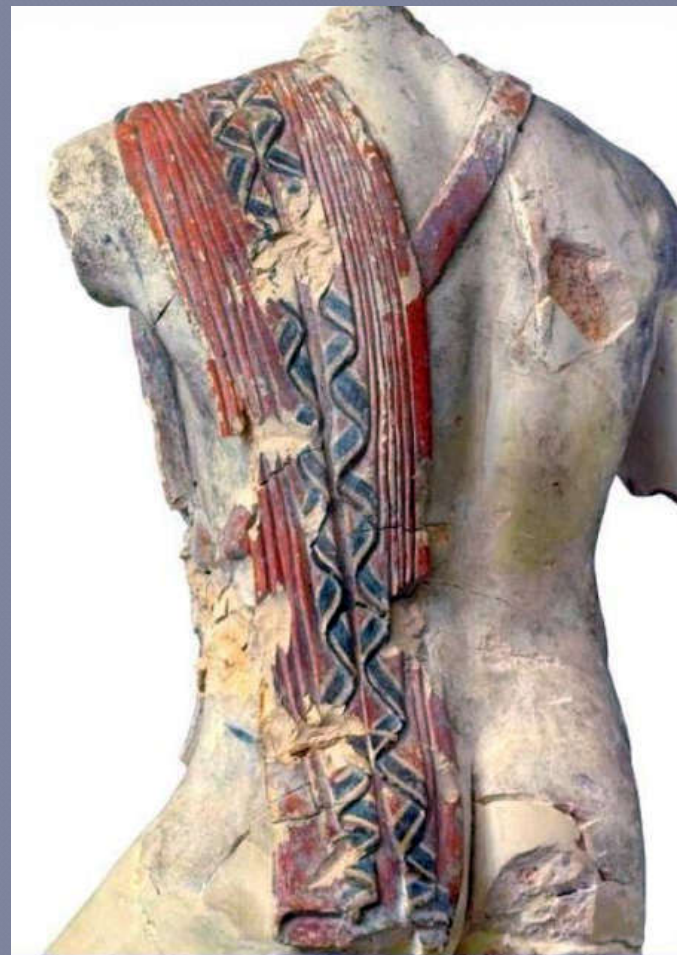
Οι ναοί ήταν χρωματιστοί!

Β. Loniot. Σχεδιαστική αποκατάσταση της ανατολικής όψης του Παρθενώνα.
Από το βιβλίο της Κορνηλίας Χατζηασάλη "Περίπατοι στον Παρθενώνα"

*Χρωματική αναπαράσταση αγάλματος της
θεάς Αθηνάς από το αέτωμα της Αφαίας*

*Πλάτη πολεμιστή, ιμάτιο που σώζει τα χρώματα
του, 490 π.Χ.*

